

ARAŞTIRMA MAKALESİ | RESEARCH ARTICLE

ULUSLARARASI İŞLETMELERDE POLİTİK RİSKLER: RİSK YÖNETİM STRATEJİLERİ VE KONTROL FAALİYETLERİNİN ETKİNLİĞİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA ¹

Erhan POLAT

Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, İşletme Bölümü, erhanpolat@artuklu.edu.tr
ID 0000-0002-1478-637X

İslam ALTUN

Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, İşletme Bölümü, islamaltun@gmail.com
ID 0000-0001-7419-4029

Mehmet DABAKOĞLU

Arş. Gör. Mardin Artuklu Üniversitesi, İktisat Bölümü, mehmetdabakoglu@artuklu.edu.tr
ID 0000-0002-4647-7678

Atıf / Citation: Polat, E. & Altun, İ. & Dabakoğlu, M. (2024). Uluslararası İşletmelerde Politik Riskler: Risk Yönetim Stratejileri Ve Kontrol Faaliyetlerinin Etkinliği Üzerine Bir Araştırma. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, (İNİJOSS), 13(2), 494-517.

<https://doi.org/10.54282/inijoss.1524061>

Öz

Günümüz dünyasında, ticaret üzerinde etkili olan temel faktörler arasında politik riskler giderek daha önemli hale gelmektedir. Ülkeler arasındaki güç mücadelesi, toplumsal olaylar, uluslararası sözleşmeler ve yoğun rekabet ortamı, ticari faaliyetlerde politik risklere yönelik etkili tepkilerin geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Genel olarak, risklerle başa çıkma metotları geliştirilmiş olup, bu metotlar politik riskler için de uygulanmaktadır. Risk yönetim stratejileri ve risklerin olumsuz sonuçlarını azaltmaya yönelik kontrol faaliyetleri bu bağlamda önem kazanmaktadır. Kontrol faaliyetleri, iç kontrol sistemine destek veren ve risk değerlendirmesi sonucunda ortaya çıkan risklere karşılık verilmek üzere oluşturulan tespit edici, önleyici, düzeltici faaliyetleri kapsamaktadır. Bu çalışmada, Güneydoğu Anadolu İhracatçı Birlikleri (GAİB) üyesi firmaların politik risklerinin tespiti, risk yönetim stratejileri ve kontrol faaliyetleri arasındaki ilişki

¹ Bu çalışma; Mardin Artuklu Üniversitesi MAÜ.BAP.20.İİB.009 Nolu Proje Kapsamında desteklenmiştir.

incelenmiştir. Araştırmaya, farklı sektörlerde faaliyet gösteren 274 işletme katılım sağlamıştır. Anket yoluyla elde edilen veriler SPSS paket program yoluyla analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, politik riskler ile risk yönetim stratejileri ve kontrol faaliyetleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, firmaların risk yönetim stratejilerini belirlerken politik riskleri yeterince dikkate almadığını göstermektedir. Çalışma, risk yönetimi stratejilerini güçlendirmek için kontrol faaliyetlerinin artırılmasının, büyük ölçekli işletmelerin deneyimlerinden yararlanılmasının ve uygulamaların iyileştirilmesinin önemini vurgulamaktadır. Politik risk ortamı ve risk yönetim stratejileri arasındaki ilişkinin daha derinlemesine incelenmesi için daha kapsamlı araştırmalar önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Politik risk, Risk Yönetim Stratejileri, Kontrol Faaliyetleri

POLITICAL RISKS IN INTERNATIONAL BUSINESS: A STUDY ON THE EFFECTIVENESS OF RISK MANAGEMENT STRATEGIES AND CONTROL ACTIVITIES

Abstract

In the contemporary era, political risks have emerged as a pivotal factor influencing global trade. The necessity for the development of effective responses to political risks in business activities is driven by a number of factors, including power struggles between countries, fluctuations in social events, the formation of international agreements and the intensification of competition. In general, methods for dealing with risks have been developed, and these methods are also applied to political risks. In this context, risk management strategies and control activities, which are designed to minimise the negative consequences of risks, assume greater importance. Control activities encompass the detection, preventive and corrective measures that reinforce the internal control system and are devised to address the risks identified through risk assessment. This study examines the relationship between the identification of political risks, risk management strategies and control activities among member companies of the Southeastern Anatolian Exporters' Association (GAIB). A total of 274 enterprises operating in different sectors participated in the study. The data obtained through questionnaires were analysed using the SPSS package programme. The results of the analysis indicated that there is no significant relationship between political risks and risk management strategies and control activities. This suggests that firms do not adequately consider political risks when determining their risk management strategies. The study concluded that the implementation of control activities is necessary to enhance the efficacy of risk management strategies.

Keywords: Political risk, Risk Management Strategies, Control Activities

Giriş

1980'li yıllarda liberal politikaların etkisiyle küreselleşme hız kazanmıştır. Küreselleşmeyle birlikte serbest ticaret önünde engeller kalkmış ve işletmeler kazançlarını artırmak amacıyla yabancı ülkelerle ticaret yapmaya başlamışlardır. Uluslararası ticaret yapmak isteyen firmalar daha fazla pazara ulaşip daha fazla getiri elde ederken bir yandan da uluslararası çevreden kaynaklı bir takım risklerle karşılaşmaktadır. Bu riskler içerisinde firmaları en fazla etkileyenlerden biri politik risk olarak karşımıza çıkmaktadır. Politik risk çoğunlukla hükümet değişiklikleri, yasal düzenlemeler, vergi değişiklikleri, grevler, seçimler, yapısal çökmeler, halk gösterileri gibi faktörlerle ifade edilmektedir (Ecevit, 2008: 80).

Politik Riskler, yabancı bir ülkeye yapılan yatırımda ilgili ülkede beklenmedik olaylar, yerel politik güçler, darbeler, iç savaşlar, kamulaştırma, sermaye hareketlerinin kontrolü gibi faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır (Alıcı, 2018: 64). Diğer bir ifadeyle bir toplumda işletme faaliyetlerini olumsuz etkileyebilecek değişimlerin ortaya çıkma ihtimali olarak belirtilebilir. Bu bakımdan politik riskler üreticilerin üretim tesislerini veya bir ülkede elde edilen kazançların yerel bölgeye transferinde zorluklar yaşanmasına neden olabilir. İşletmeler öngörülemeyen politik risklerin yaratacağı olumsuz etkilerden dolayı yatırım yapmaktan kaçınabilirler (Wild ve Wild, 2017). Risklerin işletmelere olan etkisini azaltmak veya yok etmek için risk yönetim stratejilerine ve kontrol faaliyetlerine ihtiyaç duyulur. Kontrol faaliyetleri iç kontrol sisteminin beş temel bileşeni (kontrol ortamı, risk değerlendirmesi, kontrol faaliyetleri, bilgi ve iletişim, izleme) arasında yer almaktadır.

Kontrol faaliyetleri, risklerin gerçekleşme olasılığını ve etkisini azaltarak kabul edilebilir seviyelere indiren, aynı zamanda işletme risk profiliyle uyumlu olan uygulamalardır (Derici, 2015:

23). Bu faaliyetler, hem finansal hem de finansal olmayan kontrolleri kapsamaludur, bu nedenle işletmelerin tüm faaliyet alanlarını dikkate alacak şekilde tasarlanmalıdır. Kontrol faaliyetleri genel olarak üç ana kategoriye ayrılır: önleyici, tespit edici ve yönlendirici faaliyetler. Ayrıca, düzeltici kontroller de bu sınıflandırmaya dâhil edilebilir. Kontrol faaliyetleri aracılığıyla işletmelerde her kademedede onaylama, yetkilendirme, doğrulama, gözlemlene, faaliyet güvenliği ve görevlerin ayrılığı gibi ilkelerin uygulanması sağlanır (Baydarol, 2007: 36). Bu sayede, belirlenen risklerin ortaya çıkma olasılığı azaltılırken, risklerin gerçekleşmesi durumunda işletmeye verebileceği zararlar en aza indirilir. Aynı zamanda, risklerden elde edilebilecek fırsatların değerlendirilmesi için etkin kontrol süreçleri oluşturulması hedeflenir.

Bu çalışmanın amacı, Güneydoğu Anadolu İhracatçılar Birliğine (GAİB) üye işletmelerin politik risk algılarını, risk yönetim stratejilerini ve risklerle başa çıkmada kullandıkları kontrol faaliyetlerini ortaya koymaktır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi, içerisinde bulunduğu jeopolitik konumu ile birlikte Türkiye'nin en önemli sınır bölgelerinden bir tanesidir. GAİB'e üye şehirlerin 2023 yılı toplam ihracatı 12.3 milyar U.S. dolar olarak gerçekleşmiş ve neredeyse ihracatın tamamı sınır komşuları olan Ortadoğu ülkeleriyledir (T.İ.M., 2023). GAİB'e üye şehirler (Gaziantep, Kahramanmaraş, Malatya, Şanlıurfa, Diyarbakır, Mardin, Kilis, Adıyaman ve Cizre) Türkiye'nin en önemli ihracat ortaklarından biri olan Irak ve diğer Ortadoğu ülkeleri ile sınır komşusu konumunda bulunmaktadır. GAİB'e üye şehirlerin ihracat ortakları olan ülkeler ise dünyadaki en yüksek politik risk değerine sahip ülkelerden oluşmaktadır (PRS Goup, 2021). Çalışmada, politik risk ölçeği ile risk yönetim stratejileri ve kontrol faaliyetleri arasındaki ilişkiler incelenecek ve böylece firmaların risk yönetim stratejileri ile kontrol faaliyetlerinin etkinliği değerlendirilecektir. Çalışmanın sonuçları, firmaların politik risklere karşı daha dirençli hale gelmeleri için öneriler sunmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, politik risk yönetimi ve kontrol faaliyetleri arasındaki ilişki, firmaların uluslararası pazarlardaki başarılarını artırmada kritik bir rol oynamaktadır.

1. Politik Risk ve Risk Yönetimi Stratejileri

Küreselleşme, firmaların ulusal sınırları aşarak uluslararası fırsatları değerlendirmelerine olanak tanımıştır. Uluslararası pazarlara açılmak, büyüme ve yeni fırsatlar sunarken aynı zamanda çeşitli riskleri de beraberinde getirmektedir. Modern dünyada kaçınılmaz hale gelen küreselleşme sürecinde firmalar politik, ekonomik, sosyo-kültürel, yasal ve finansal gibi uluslararası çevreden kaynaklanan çeşitli risklerle karşılaşmaktadırlar (Issa vd., 2010: 75).

Risk, temelde istenmeyen bir sonucun olasılığı olarak tanımlanmaktadır (Rowe, 1977: 24). Politik risk ise, net bir tanımı olmamakla birlikte birçok farklı şekilde açıklanmıştır. Simon'a göre politik risk, ev sahibi ülkenin iç ve dış kaynaklı eylemlerinin yabancı şirketlerin operasyonlarına ve yatırımlarına olumsuz etkilerinin olabileceği bir durumu ifade etmektedir (Simon, 1982: 68). Root'a göre ise politik risk, ana ülkede veya ev sahibi ülkede ortaya çıkan siyasi olayların işletmeler üzerindeki olumsuz etkilerini belirtmektedir (Root, 1972: 355). Dünya Bankası ise politik riski, şirketlerin faaliyetlerinin siyasi güçler veya olaylar nedeniyle kesintiye uğrama olasılığı olarak tanımlamaktadır (World Bank., 2012).

Politik risk, bir ülke içindeki savaşlar, isyanlar (Root, 1972: 355; Miga, 2011: 21), beklenmedik ve olumsuz hükümet müdahaleleri (Eiteman ve Stonehill, 1973: 513; Robock ve Simmonds, 1973: 343; Greene, 1974: 71; Desta, 1985: 42), siyasi istikrarsızlık ve radikal değişimler (Simon, 1984: 132) gibi çeşitli faktörlerin bir araya gelerek işletmeler üzerindeki etkisini tanımlayan bir kavramdır. Bu risk, siyasi kararlar ve koşulların (Kobrin, 1979: 77; Kennedy, 1988: 27; Fatehi-Sedeh ve Safizadeh, 1989: 7) iş dünyası üzerindeki olumsuz etkilerini vurgular. Kısacası politik risk, işletmelerin faaliyet gösterdiği ülkelerdeki siyasi dinamiklerin yarattığı belirsizlik ve tehditleri ifade eder. Bu çalışma, yurtdışı pazarda yaşanan iş savaşlar, siyasi belirsizlikler, karışıklıklar, devlet müdahaleleri gibi belirsizlik ortamının uluslararası yatırım yapan şirketlere olumsuz etkisini politik risk olarak ele alınmaktadır.

Politik risk, etkilerine göre makro ve mikro risk olarak iki kategoriye ayrılmaktadır (Robock, 1971: 9). Makro politik risk, belirli bölgeler veya sektörlerden bağımsız olarak tüm yabancı firmaları etkileyen geniş kapsamlı belirsizlikleri içerir (Robock, 1971: 10; Deng vd., 2017: 318). Mikro politik risk ise belirli sektörleri, endüstrileri veya bireysel firmaları hedef alan daha spesifik belirsizlikleri ifade eder (Robock, 1971: 10). Makro politik risk, bir ülkedeki tüm firmaları etkilerken, mikro politik risk sadece belirli endüstrilere, şirketlere veya projelere odaklanır (Alon ve Herbert, 2009: 127). Hem makro hem de mikro politik risk, çokuluslu şirketlerin faaliyetlerini aksatmakta (Rios-Morales vd., 2009: 146), uluslararası yatırım ve ödemeleri olumsuz etkilemekte (Bekaert vd., 2014: 488; Lensink vd., 2000: 87) ve şirketlerin kârlarını, getirilerini ve hedeflerini çeşitli şekillerde zedelemektedir (Bekaert vd., 2014: 473; Busse ve Hefeker, 2007: 412; Diamonte vd., 1996: 75). Politik riskler, şirketlerin yalnızca faaliyetlerini geçici olarak durdurmasına neden olmakla kalmaz, aynı zamanda tamamen yok olma riskiyle karşı karşıya kalabilecekleri zararlı ortamlara da yol açabilir. Bu tür durumların etkisini en aza indirmek için firmalar, çeşitli stratejiler geliştirerek bu riskleri yönetmeye çalışmaktadır.

Doz ve Prahalad (1980: 151), politik risk ile karşılaşan firmaların süreci daha iyi yönetmek için uygulayabilecekleri stratejileri sınıflandırmıştır. Bu stratejiler arasında uyum, geri çekilme, geçici geri çekilme ve misilleme yer almaktadır. Zimmerman (1987), politik risk durumlarındaki firmalar için stratejileri savunma stratejileri, sürece başkalarını dahil ederek yardım arama ve karşı önlemlerle stratejik eylemde bulunma olarak kategorize etmiştir. Collinson vd. (2020), siyasi riskle karşı karşıya kalan firmaların süreci etkili bir şekilde yönetmek için benimseyebilecekleri stratejileri belirlemiştir. Bunlara entegre stratejiler, koruyucu/savunma stratejileri ve hibrit stratejiler olarak bilinen iki stratejinin kombinasyonu dahil edilmektedir.

Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı'nın (MIGA) 2013 yılında 413 çokuluslu işletme yöneticisinden elde edilen verilere dayanan bir çalışması, en çok uygulananandan en az uygulanana doğru bir dizi politik risk stratejisini özetlemektedir. Bu stratejiler, yerel ilişkiler kurarken kademeli olarak yatırım yapmak, yerel işletmelerle ortaklıklar kurmak, politik/ekonomik risk analizi yapmak, ev sahibi ülke hükümeti ve yerel topluluklarla iyi ilişkiler geliştirmek gibi unsurları içermektedir. Ayrıca, senaryo planlamak, politik liderlerle etkileşim kurmak, danışmanlardan tavsiye almak, politik risk sigortası yoluyla operasyonel korunma sağlamak ve etkili politik aktörlerden destek sağlamak gibi stratejileri de içermektedir. Bu stratejiler, politik

riskin etkisini azaltmayı ve firmaların zorlu ortamlarda dayanıklılığını artırmayı amaçlamaktadır (MIGA, 2013: 37).

2. Kontrol Faaliyetleri

İç kontrol sistemi, kontrol ortamı, risk değerlendirmesi, kontrol faaliyetleri, bilgi ve iletişim ve izleme olmak üzere beş temel bileşenden oluşmaktadır. İç kontrol sistemi, işletme yöneticileri tarafından, işletmelerin hedeflerine ulaşmak için oluşturdukları politika ve prosedürler olarak tanımlanmaktadır. İşletme içerisinde uygulanacak yönergeler, hata ve hilelerin tespiti ve önlenmesi, güvenilir mali kayıtların tutulması ve varlıkların korunması gibi konuları kapsamaktadır (Alfartoosi vd., 2023: 14). İç kontrol sisteminde risk değerlendirmesi ve kontrol faaliyetleri, iç kontrol sisteminin temel bileşenleri olarak, kurumların hedeflerini gerçekleştirmek ve risklerle başa çıkmak amacıyla uygulanan politika ve prosedürlerden oluşmaktadır.

Risk değerlendirmesi, risklerin tespit edilmesini ifade ederken, kontrol faaliyetleri bir kuruluşun hedeflerine etkin ve verimli bir şekilde ulaşılmasını, mali bilgilerin güvenilir olmasını, yasa ve düzenlemelere uygunluğun sürdürülmesini sağlamak için uygulanan prosedür ve politikaları ifade etmektedir (Abbott vd., 2004: 70; Weickgenannt vd., 2021: 244). Varlıkların korunması, finansal raporlamaların doğruluğu ve yasal düzenlemelere uyum gibi alanlarda etkinliklerin gerçekleştirilmesi, kontrol faaliyetlerinin uygulanmasının temel amacı arasında yer almaktadır (Koutoupis & Malisiovas, 2023: 1641). Kontrol faaliyetleri, bir organizasyonun hedeflerine ulaşmasını sağlamak ve riskleri azaltmak açısından önem taşımaktadır. Bu faaliyetler, iç kontrol hizmetlerinin bir parçası olarak değerlendirilmekte ve organizasyonun finansmanı, finansal raporlama ve uyumluluk öğrenmesine yardımcı olmaktadır. Kontrol faaliyetlerinin etkinliği üst yönetimin tavrı, kontrol farkındalığı ve iç denetimin risk değerlendirme faaliyetlerine katılımı gibi faktörlerden etkilenmektedir (Abidin, 2017; Arena ve Azzone, 2009).

İşletmeler için kontrol faaliyetlerinin önemi, kurumsal yönetim, iç kontrol süreçlerinin denetlenmesi, risklerin yönetilmesi ve uyumluluk sağlanması gibi temel unsurları kapsamaktadır. Risk odaklı iç denetim, işletmelerin risklerini belirlemeye, yönetmeye ve izlemeye yardımcı olmaktadır (Türedi vd., 2015). İç kontrol sisteminin etkili işlemesi için denetim komitesinin kritik bir rol oynadığı belirtilmektedir (Koutoupis ve Malisiovas, 2021: 1643).

Etkin kontrol faaliyetleri, riskleri tanımlamak ve azaltmak için yapılandırılmış bir çerçeve sunarak risk yönetiminde kritik bir rol oynamaktadır (Bannerman, 2008: 2121). Bu kontrol faaliyetleri, iç kontrol sisteminin bir parçası olarak kurumsal risk yönetimi (ERM) çerçevesinde önem kazanır (Polat ve Güneş, 2019: 556). Kuruluşlar, hükümet politikaları, düzenlemeler veya jeopolitik olaylardaki değişikliklerden kaynaklanan siyasi riskleri etkili bir şekilde tanımlamak, değerlendirmek ve azaltmak için bu faaliyetlere ihtiyaç duyarlar. Çokuluslu şirketler, kontrol faaliyetlerini politik risk yönetimi stratejileriyle entegre ederek, uluslararası pazarlarda karşılaşabilecekleri politik riskleri önceden tahmin etme, değerlendirme ve bu risklere yanıt verme yeteneklerini artırmaktadır (Khattab vd., 2007: 737). Bu sayede, şirketler, dinamik ve belirsiz uluslararası ortamlarda daha sağlam bir konum elde edebilirler.

3. Literatür Taraması

Politik riske karşı uygulanan stratejik yönetim çalışmaları ve kontrol faaliyetleri literatürde sınırlı ölçüde karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde sırasıyla politik riske karşı uygulanan stratejik yönetim literatürüne ve kontrol faaliyetleri literatürüne değinilecektir.

Chang ve diğerleri (2018) tarafından yapılan çalışma, uluslararası inşaat projelerinde karşılaşılan politik risk durumlarında uygulanan stratejileri anlamaya çalışmaktadır. Çalışmanın verileri 155 tane Çinli inşaat firmasından anket yoluyla elde edilmiştir. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular işletmelerin politik risk durumunda en faz uyguladıkları 5 stratejinin uygun projelerin seçilmesi, ev sahibi hükümetlerle uygun ilişkilerin kurulması, pazar araştırması yapılması, suiistimallerden kaçınılması ve uygun bir giriş yönteminin seçilmesi olarak tespit etmiştir.

Charpin ve diğerleri (2020) tarafından yapılan çalışma, ev sahibi ülke siyasi riskinin, özellikle siyasi açıdan değişken ortamlarda faaliyet gösteren çok uluslu şirketlerin stratejilerini nasıl etkilediğini incelemektedir. Çalışma kapsamında Çin'de faaliyette bulunan 15 tane firmayla mülakatlar yapılmış ve veriler toplanmıştır. Çalışmada elde edilen bulgular firmaların siyasi riski azaltmak için üç tedarikçi geliştirme stratejisi benimsediklerini (özerk, işbirlikçi ve gönüllü) tespit etmişlerdir.

Ali ve diğerleri (2021) tarafından yapılan çalışma, uluslararası firmaların geliştirmekte olan piyasalarda altyapı projeleri üstlenirken siyasi riskleri nasıl algıladığı ve yönettiğini anlamaya çalışmaktadır. Çalışma kapsamında mülakatlar yapılarak veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler, politik risk durumundan en önemli risk yönetim stratejilerinin firmaların hedeflerini ev sahibi hükümetle uyumlu hale getirmesi ve yerel iş dünyası ve ev sahibi hükümetin halkıyla güvene dayalı gayri resmi ağlar geliştirmesi olarak tespit etmiştir.

Özbozkurt (2016) tarafından yapılan çalışma politik riske karşı firmaların uyguladıkları stratejik yönetim uygulamalarını incelemiştir. Araştırma kapsamında Türk iş dünyası temsilcilerinden ve yatırımcılardan oluşan 12 kişi ile mülakatlar yapılmış ve veriler toplanmıştır. Çalışmada elde edilen bulgular işletmelerin politik risk yönetim stratejileri kapsamında özellikle dahili analize öncelik verdikleri, ev sahibi ülkeyi ziyaret ederek hükümet yetkilileri, yerel iş dünyası ve birçok kurum ile temas kurduklarını tespit etmiştir.

Özkardeş (2017) tarafından yapılan çalışma, kurumsal şirketlerin iç kontrol faaliyetleri ile riske yönetimine bakışlarını ele almaktadır. Çalışma kapsamında Borsa İstanbul'daki 32 şirketin faaliyet raporları incelenerek veriler elde edilmiş ve içerik analizine tabi tutulmuştur. Çalışma sonucunda, risk yönetimine önem veren firmaların iç kontrol sistemini de önemli düzeyde dikkate aldıkları gözlemlenmiştir.

Korga ve Aslanoğlu (2020) tarafından yapılan çalışma, iç kontrol faaliyetlerinin risk yönetimi üzerindeki etkisini incelemektedir. Çalışma kapsamında Kırıkkale ilinde faaliyet gösteren bankalardan anket yoluyla veriler toplanmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen verilere göre, etkin bir iç kontrol sistemini oluşturan risk değerlendirme ve kontrol faaliyetleri unsurlarının, risk yönetimi üzerinde etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Rahim vd. (2018) tarafından yapılan çalışmada, iç kontrol sistemi ve risk yönetimi arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma kapsamında Malezya’da faaliyette bulunan bankalardan anket yoluyla veriler toplanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, iç kontrol sistemine ile risk yönetimi arasında güçlü bir ilişki olduğu sonucu ulaşılmıştır.

Aksoy ve Sağlam (2020)’ın çalışması, iç kontrol sisteminin kriz yönetimi becerileri üzerindeki etkisini incelemekte ve özellikle kriz öncesi, sırası ve sonrasındaki aşamalara odaklanmaktadır. Bu çalışmada, İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) İtfaiye Daire Başkanlığı vaka çalışması olarak ele alınmakta ve krizlerle başa çıkmada etkili bir iç kontrol sisteminin önemine ışık tutulmaktadır.

Chen vd. (2017) tarafından yapılan çalışmada, iç kontrol sisteminin gelecekteki hisse senedi fiyatı çöküş riskini azaltmadaki rolü incelenmektedir. Çalışma kapsamında Çin’den elde edilen veri seti kullanarak analizler yapılmıştır. Yapılan çalışma sonucuna göre, iç kontrol sistemi ile gelecekteki hisse senedi fiyat çöküş riski arasında önemli bir ilişki olduğu ve iç kontrolün olumsuz olayların etkilerini azaltmada firmalara önemli ölçüde katkı sağladığı anlaşılmıştır. Ayrıca, çalışma, hisse senedi fiyatlarının düşmesini önleyen bir mekanizma olarak iç kontrolün kritik rolünü vurgulamaktadır.

Sofyani vd. (2022) tarafından yapılan çalışmada, yükseköğretim kurumlarında iç kontrol (IC) uygulamasını araştırmayı amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında, Endonezya’daki yükseköğretim kurumlarının iç denetçileriyle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiş ve nitel bir araştırma yöntemi kullanılarak veriler elde edilmiştir. Elde edilen bulgular, iç kontrol uygulamalarının hesap verebilirliğin artırılması ve yolsuzluğun azaltılmasına olumlu katkısı olduğunu ortaya koymaktadır.

Boufounou vd. (2024) tarafından yapılan çalışmada, yerel yönetimlerdeki iç kontrol ortamının kapsamlı bir analizi sunulmaktadır. Çalışma, iç kontrol sisteminin etkinliğini etkileyen faktörlere odaklanmakta ve iyileştirme için stratejiler önermektedir. Araştırma kapsamında, yerel yönetimlerde çalışanlardan anket yoluyla veri toplanmıştır. Anket verilerine ve regresyon analizlerine dayanan bu çalışma, sağlam iç kontrol mekanizmalarının yolsuzlukla mücadelede ve ekonomik kalkınmanın desteklenmesindeki hayati rolünü vurgulamaktadır.

Edori ve Ogaluzor (2018) tarafından yapılan çalışmada, KOBİ’lerde zimmete para geçirme ve bordro dolandırıcılığının azaltılmasında iç kontrol sisteminin rolünün araştırılması amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında, Nijerya’nın Rivers Eyaleti Obio/Akpor Yerel Yönetim Bölgesi’ndeki on farklı KOBİ’den anket aracılığıyla veriler toplanmıştır. Elde edilen bulgular, iç kontrol sisteminin KOBİ’lerde zimmete para geçirme ve bordro dolandırıcılığında azalmaya neden olacağını göstermektedir.

Kara ve Yereli (2012) tarafından yapılan çalışmada, iç denetimde risk yaklaşımının finansal performans ile ilişkisi ele alınmıştır. Çalışma kapsamında, anket yöntemi kullanılarak 47 şirketten veri toplanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, işletmelerin finansal risklerden korunma amacıyla iç denetime ihtiyaç duyduklarını göstermektedir.

Siayor (2010), Norveç’te faaliyette bulunan bir bankanın risklerinin finansal performans üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışma kapsamında hem nitel hem de nicel

yöntemlerden yararlanmıştı. Her iki yöntemlerden de elde ettiği verilere göre, iç kontrol sistemi aktif olan ve risk yönetim uygulaması bulunan bankanın kriz dönemlerinde dahi iyi performans gösterdiği anlaşılmıştır.

Bayyoud ve Sayyad (2015) tarafından yapılan çalışmada, iç kontrol ve risk yönetiminin Filistin'deki bankalar üzerindeki etkisi analiz edilmesi amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında, Filistin'deki 10 bankanın yöneticilerinden anket yoluyla veriler toplanmıştır. Bulgular, Filistin'deki genel iç kontrol ve risk yönetimi sistemlerinin bankaların hem niceliksel hem de niteliksel performansını olumlu etkilediğini göstermektedir.

Politik risk ve iç kontrolün, risk yönetimi ile ilişkilerini araştıran literatür incelendiğinde, bir çok farklı ülkede ve sektörde çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Yapılan çalışmalar kapsamında verilerin hem nitel hem de nicel yöntemlerle elde edildiği anlaşılmaktadır. Literatür taraması sonucu elde edilen bulgular ışığında, politik risk yönetim stratejilerinin ve iç kontrol sistemlerinin hem normal dönemlerde hem de kriz dönemlerinde işletmeler için daha iyi performansa imkan sağladığı, hesap verilebilirliğe ve yolsuzluğun önlenmesine katkıda bulunduğu, ekonomik kalkınmada önemli bir rolü oynadığı, olumsuz olayların etkisini azalttığı ve krizle başa çıkmada önemli katkılar sağladığı anlaşılmıştır.

4. Araştırmada Kullanılan Metot ve Yöntem

Çalışma kapsamında, Türk ihracatçı firmaların politik risklerden nasıl etkilendiklerini ve bu süreçte hangi tür risk yönetim stratejisi ve kontrol faaliyetleriyle süreci nasıl yönettikleri araştırılmıştır. Bu amaca ulaşabilmek için anket yöntemi kullanılmıştır. Alan çalışmasından elde edilen veriler, GAİB'e üye Gaziantep, Mardin, Diyarbakır, Şanlıurfa, Adıyaman, Kilis ve Şırnak illerindeki uluslararası nitelikteki firmalardan toplanmıştır. Bu şehirlerdeki firmalar arasından amaçlı örneklem yöntemiyle seçilen 400 firmaya anket uygulanmıştır. Anket formunda 11 tanımlayıcı soru, 10 politik risk sorusu, 12 risk yönetim stratejisi sorusu ve 6 kontrol faaliyetleri sorusu yer almakta olup, bu sorular 5'li Likert ölçeği kullanılarak hazırlanmıştır. Tanımlayıcı verilerde, iki değişken arasındaki ilişkiyi test etmek için bağımsız t-testi uygulanmış, ikiden fazla değişken arasındaki farkları test etmek için ise ANOVA testi yapılmıştır. Araştırma kapsamında, politik risklerin önlenmesinde kullanılan risk yönetim stratejileri ile iç kontrol sisteminin bileşenlerinden biri olan kontrol faaliyetleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu ilişkiyi test etmek amacıyla "Kontrol faaliyeti uygulama düzeyi, risk yönetim stratejilerini etkiler" hipotezi doğrultusunda korelasyon ve regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın bazı kısıtlamaları, örneklemin yalnızca GAİB'e üye şehirlerdeki uluslararası nitelikteki firmalarla sınırlı olması, zaman ve kaynak kısıtlamalarıdır. Araştırmada etik ilkeler gözetilmiş, katılımcılardan onay alınmış ve kişisel bilgilerin gizliliği sağlanmıştır.

4.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Yapılan alan çalışmasına, Günaydoğu Anadolu Bölgesi'nde farklı sektörlerde yer alan 274 işletme dâhil olmuştur. Alan çalışmasına ilişkin frekans dağılımları Tablo 1'de gösterilmiştir. Buna göre katılımcı işletmelerde %73,4 düzeyinde eğitim almış uzman istihdam edilmektedir. Bu durum işletmelerin profesyonel personel ile çalıştıklarını göstermektedir. Diğer taraftan hukuki

statüleri açısından katılımcıların %50,4 düzeyinde limited şirket oldukları gözlemlenmiştir. Bu durum GAP bölgesindeki genel görünümün de bir yansıması olarak düşünülmektedir. Uluslararası işletmelerin özellikle yabancı ortak bulundurma durumları genel olarak yüksek düzeyde beklenmektedir. Ancak alan çalışmasına konu olan GAP bölgesindeki katılımcı firmaların %8,4 düzeyinde yabancı ortaklı oldukları tespit edilmiştir. Firmaların önemli bir kısmında dış ticaret departmanı olmasına rağmen, %21,5 düzeyinde dış ticaret departmanı olmadığı tespit edilmiştir. İhracat yapılan ülke sayısı açısından yaklaşık %60 düzeyinde firmaların 10'dan az ülkeye ihracat yaptıkları bununla birlikte 20'den fazla ülkeye ihracat yapan firmaların %24,8 düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Alan çalışmasına konu olan katılımcıların büyük ölçüde satışlarını ihracat kapsamında olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Firmalara İlişkin Tanımlayıcı İstatistik Bilgiler

		N	%
Dış Ticaret Alanında Eğitim Almış Uzman var mı?	Evet	201	73,4
	Hayır	73	26,6
	Toplam	274	100
Firmanızın Hukuki Statüsü?	Anonim Şti	109	39,8
	Limited Şti	139	50,7
	Şahıs Şti.	26	9,5
	Toplam	274	100
Firmanızın Yabancı Ortağı Var Mı?	Evet	23	8,4
	Hayır	251	91,6
	Toplam	274	100
Firmanızın Dış Ticaret Departmanı Var Mı?	Evet	215	78,5
	Hayır	59	21,5
	Toplam	274	100
İhracat yapılan ülke sayısı kaçtır?	1 ülke	31	11,3
	2-5 ülke	84	30,7
	6-10 ülke	53	19,3
	11-20 ülke	38	13,9
	20 ve üstü	68	24,8
	Toplam	274	100
Toplam Satışlarınız içinde ihracat payı ne kadardır?	%25'ten az	59	21,5
	%25-50 arası	77	28,1

%50'den fazla	138	50,4
Toplam	274	100

Araştırma kapsamında kullanılan ölçeklerin güvenirliliği Cronbach Alpha katsayılarına göre analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonuçları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Güvenirlik Analizleri

Ölçekler	Cronbach Alpha Katsayısı
Politik Risk Ortamı	,887
Risk Yönetim Stratejileri	,841
Kontrol Faaliyetleri	,894

Araştırmada kullanılan ölçeklerin Cronbach Alpha katsayılarına bakıldığında politik risk ortamı ölçeği, risk yönetim stratejileri ölçeği ve kontrol faaliyetleri ölçekleri $0.80 \leq \alpha \leq 1.00$ güven aralığı ile “yüksek derecede güvenilir” olarak değerlendirilmiştir (Kılıç, 2016: 2). Buna göre her üç ölçek de güvenilir olarak kabul edilerek analizler yapılmıştır.

Genel olarak, katılımcıların savaş, terör, ambargo ve yaptırımlar gibi riskli durumlara karşı daha yüksek düzeyde endişe taşıdıkları görülmektedir. Diğer yandan, yasal düzenlemelerin olumsuz etkileri, sözleşme iptalleri gibi konularda orta düzeyde endişe olduğu gözlemlenmektedir. Bu veriler, risk analizi ve risk yönetimi süreçlerinde hangi konuların öncelikli olarak ele alınması gerektiğine dair önemli ipuçları sağlamaktadır.

Araştırmada kullanılan ölçeklere ilişkin veriler aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 3’te verilmiştir. Buna göre; Politik risk ortamı ölçeğine verilen cevapların standart sapmasının 0’dan uzaklaştığı, risk yönetim stratejileri ile kontrol faaliyetleri ortalamadan sapmanın benzeştiği görülmektedir.

Tablo 3. Araştırmada Kullanılan Ölçeklere İlişkin Veriler

Ölçekler	N	Ortalama	ss
Politik Risk Ortamı	274	4,00	,854
Risk Yönetim Stratejileri	274	3,78	,731
Kontrol Faaliyetleri	274	3,96	,787

Alan araştırmasına ilişkin ölçekler arasındaki korelasyon ilişkisi Tablo 4’de gösterilmiştir. Buna göre kontrol faaliyetleri ile risk yönetim stratejileri arasında ilişki tespit edilmişken ($r: 0,461$) diğer ölçekler arasında herhangi bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p < 0,05$).

Tablo 4. Araştırmada Kullanılan Ölçekler Arasındaki Korelasyon İlişkisi

Ölçekler		PLT_RSK_ORT	RSK_ORT	KONT_FLYT
PLT_RSK_ORT	r	1		
RSK_ORT	r	,114	1	
KONT_FLYT	r	,108	,461**	1

**0,05 düzeyinde anlamlı ilişki vardır.

Yapılan korelasyon analizi sonuçlarına göre politik risk ile risk yönetim stratejileri arasında ilişki tespit edilmediği için regresyon analizi yapılmamıştır. Ancak kontrol faaliyetleri ile risk yönetim stratejileri arasında ilişkinin tespit edilmiş olması nedeniyle regresyon analizi yapılmıştır. İlişkiyi incelemek için “Risk Yönetim Stratejileri= $\beta_0 + \beta_1 \times$ Kontrol Faaliyetleri+ ϵ ” şeklinde regresyon modeli oluşturulmuştur. Modele göre; (bağımlı değişken),

Bağımlı değişken: Risk Yönetim Stratejilerini

Bağımsız değişken: Kontrol Faaliyetlerini

β_0 ; Sabit terim veya kesme noktası. Kontrol faaliyetlerinin sıfır olduğunda, risk yönetim stratejilerinin beklenen değerini,

β_1 : Kontrol faaliyetlerinin risk yönetim stratejileri üzerindeki etkisini ölçen regresyon katsayısını,

ϵ : Modelin hata terimini temsil etmektedir.

H1: Kontrol faaliyeti uygulama düzeyi, risk yönetim stratejilerini etkiler.

Yapılan regresyon analiz sonuçları Tablo 5’te verilmiştir. Buna göre kontrol faaliyetleri R^2 %47 düzeyinde risk yönetim stratejilerini açıklamaktadır ($p < 0,000$). Elde edilen sonuçlara göre, kontrol faaliyetleri ile risk yönetim stratejileri arasında belirli bir ilişki olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Ancak, R^2 değerinin orta düzeyde olması, bu ilişkinin tam olarak açıklanamadığını veya diğer değişkenlerin etkisinin de göz önünde bulundurulması gerektiğini göstermektedir. Bu nedenle, kontrol faaliyetlerinin artmasıyla risk yönetim stratejilerinin artma eğilimi olduğu belirtilmekle birlikte, bu ilişkinin daha derinlemesine anlaşılması ve diğer faktörlerin etkisiyle birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Regresyon analiz sonuçlarına göre H1 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 5. Kontrol Faaliyetleri Uygulama Düzeyi İle Risk Yönetim Stratejileri Uygulama Düzeyi Arasındaki Regresyon Analizi

Bağımlı Değişkenler	Bağımsız Değişken	B	t	p
RISK_ORT	KONT_FLYT	,455	7,862	,000
$R^2 = ,465$				
$F_{model} = 37,365$ (p=0,000, p<0,01)				

Üç veya daha fazla grup arasındaki ortalamalar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için ANOVA testi kullanılmıştır. Tablo 6'da, firmaların faaliyet gösterdikleri süreye göre ölçeklerin uygulanma düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı test edilmiştir. Buna göre, 6-10 yıl grubundaki firmalar ile 21 yıl ve üzeri grubundaki firmalar arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Aritmetik ortalama değerlerine bakıldığında, 6-10 yıl faaliyet gösteren firmaların kontrol faaliyetlerini uygulama düzeyi (X=3,79) iken, 21 yıl ve üzeri faaliyet gösteren firmalarda bu değer (X=4,13) olarak belirlenmiştir. Bu sonuç, uzun süredir faaliyet gösteren firmaların kontrol faaliyetlerini biraz daha yüksek bir düzeyde uyguladığını göstermektedir. Standart sapma değerleri incelendiğinde, 6-10 yıl faaliyet gösteren firmaların standart sapma değeri (ss=0,68), 21 yıl ve üzeri faaliyet gösteren firmalarda ise bu değer (ss=0,75) olarak tespit edilmiştir. Bu durum, uzun süre faaliyet gösteren firmalarda kontrol faaliyetlerini uygulama düzeyindeki değişkenliğin biraz daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 6. Ölçekler ile Firmaların Faaliyette Buldukları Süre Arasındaki İlişki

	Firmanız kaç yıldır faaliyet göstermektedir?	N	X	ss	F	p	Anlamlılık
PLT_ RSK	1-5 yıl (1)	46	3,88	1,00			
	6-10 yıl (2)	54	3,89	,81	1,043	,374	
	11-20 yıl (3)	74	4,01	,80			
	21 yıl ve üstü (4)	100	4,09	,84			
RSK	1-5 yıl (1)	46	3,36	,71			
	6-10 yıl (2)	54	3,30	,66	,345	,793	
	11-20 yıl (3)	74	3,43	,77			
	21 yıl ve üstü (4)	100	3,39	,75			
	1-5 yıl (1)	46	3,93	,84	2,639	,050	

KNT_ FLT	6-10 yıl (2)	54	3,79	,68			2<4
	11-20 yıl (3)	74	3,89	,84			
	21 yıl ve üstü (4)	100	4,13	,75			

P<0,05

Tablo 7’de firmaların ihracat yaptıkları süre ile ölçekler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı test edilmiştir. Buna göre 1-5 ve 6-10 yıl grubunda olanlar ile 21 yıl ve üstü grubunda olanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Aritmetik ortalama değerlerine bakıldığında, 1-5 yıl ihracat yapan firmalarda (X=3,81), 6-10 yıl faaliyet gösteren firmalarda (X=3,84) iken, 21 yıl ve üstü faaliyet gösteren firmalarda bu değer (X=4,20) olarak tespit edilmiştir. Bu sonuç uzun süredir ihracat yapan firmaların kontrol faaliyetlerini biraz daha yüksek bir düzeyde uyguladığını göstermektedir. Standart sapma değerleri incelendiğinde, 1-5 yıl ihracat yapan firmalarda (ss=,83), 6-10 yıl faaliyet gösteren firmalarda (ss=0,78) iken, 21 yıl ve üstü faaliyet gösteren firmalarda bu değer (ss=0,72) olarak tespit edilmiştir. Bu sonuç, uzun süre faaliyet gösteren firmalarda kontrol faaliyetlerini uygulama düzeyindeki değişkenliğin biraz daha az olduğunu göstermektedir.

Tablo 7. Ölçekler ile Firmaların İhracatta Buldukları Süre Arasındaki İlişki

	Firmanız Kaç Yıldır İhracat Yapmaktadır?	N	X	ss	F	p	Anlamlılık
PLT_ RSK	1-5 yıl (1)	80	3,84	,92			
	6-10 yıl (2)	55	3,96	,76	1,608	,188	
	11-20 yıl (3)	87	4,10	,76			
	21 yıl ve üstü (4)	52	4,10	,95			
RSK	1-5 yıl (1)	80	3,28	,72			
	6-10 yıl (2)	55	3,45	,81	,902	,441	
	11-20 yıl (3)	87	3,36	,62			
	21 yıl ve üstü (4)	52	3,46	,82			
KNT_ FLT	1-5 yıl (1)	80	3,81	,83			
	6-10 yıl (2)	55	3,84	,78	4,107	,007	1,2<4
	11-20 yıl (3)	87	3,99	,74			
	21 yıl ve üstü (4)	52	4,20	,72			

p<0,05

Tablo 8’de firmaların çalışan sayısı ile ölçekler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı test edilmiştir. Buna göre 0-9 çalışan sayısı grubunda olanlar ile 250 ve üstü çalışan sayısı grubunda

olanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Aritmetik ortalama değerlerine bakıldığında, 0-9 çalışanı olan firmalarda ($X=3,65$), 250 ve üstü çalışanı olan firmalarda ($X=4,20$) olarak tespit edilmiştir. Bu sonuç daha fazla çalışana sahip olan firmaların kontrol faaliyetlerini daha yüksek bir düzeyde uyguladığını göstermektedir. Standart sapma değerleri incelendiğinde, 0-9 çalışanı olan firmalarda ($ss=0,76$), 250 ve üstü çalışanı olan firmalarda ($ss=0,71$) olarak tespit edilmiştir. Bu sonuç, 250 ve üstü çalışana sahip olan firmaların uygulama düzeyindeki değişkenliğin biraz daha az olduğunu göstermektedir.

Tablo 8. Ölçekler ile Firmaların Çalışan Sayısı Arasındaki İlişki

	Firmadaki Çalışan Sayısı ne kadardır?	N	X	ss	F	p	Anlamlılık
PLT_ RSK	0-9 Çalışan (1)	41	4,04	,84	2,045	,108	
	10-49 Çalışan (2)	67	3,77	,93			
	50-249 Çalışan (3)	83	4,07	,79			
	250 ve Üstü (4)	83	4,08	,83			
RSK	0-9 Çalışan (1)	41	3,41	,69	,435	,728	
	10-49 Çalışan (2)	67	3,40	,77			
	50-249 Çalışan (3)	83	3,30	,68			
	250 ve Üstü (4)	83	3,37	,77			
KNT_ FLT	0-9 Çalışan (1)	41	3,65	,76	5,252	,002	1<4
	10-49 Çalışan (2)	67	3,95	,81			
	50-249 Çalışan (3)	83	3,89	,79			
	250 ve Üstü (4)	83	4,20	,71			

P<0,05

Tablo 9'a göre, dış politik riskler arasında en yüksek risk algısı terör ve savaş gibi güvenlik tehditleriyle ilişkilidir. Bu riskler, şirketlerin uluslararası yatırımlarını en fazla etkileyen faktörler olarak öne çıkmaktadır. Diğer yandan, ihracat yapılan ülkedeki hükümetin yatırımlara el koyma riski ise, diğer risklerle karşılaştırıldığında daha az endişe verici olarak değerlendirilmiştir. Genel olarak, güvenlik tehditleri ve devlet politikaları, dış politik riskler arasında daha yüksek risk algısı yaratan faktörler olarak öne çıkmaktadır.

Tablo 9. Politik Risk Ölçeği

Önermeler	N	Min.	Max.	X	ss.
“Yasal düzenlemelerin olumsuz etkileri	274	1,0	5,0	3,912	1,1256
Sözleşme iptalleri	274	1,0	5,0	3,796	1,1713
İhracat yapılan Ülkedeki Hükümetin yatırımlara el koyma	274	1,0	5,0	3,624	1,4729
Ambargo ve Yaptırımlar	274	1,0	5,0	4,128	1,1960
Finansal Transferde Yaşanan Engeller	274	1,0	5,0	3,923	1,1820
Hükümetin ödeme garantisi vermemesi	274	1,0	5,0	4,044	1,2127
Bürokratik Engeller	274	1,0	5,0	3,993	1,1891
Toplumsal Kargaşa	274	1,0	5,0	4,044	1,1790
Savaş	274	1,0	5,0	4,328	1,1649
Terör”	274	1,0	5,0	4,182	1,2178

Ankete katılan firmalar, politik risklerle başa çıkma stratejilerinde çeşitli yaklaşımlar benimsemektedirler. Tablo 10'a göre, yerel çevreyle kademeli yatırım yapma ve yerel işletmelerle işbirliği konularında orta düzeyde bir tutum sergileyen firmalar, ev sahibi ülke hükümetiyle iyi ilişkiler kurma, politik risk analizi yapma ve sigorta alma gibi adımlar atmaktadırlar. Ayrıca, ihracat yapılan ülkelerde yerel halk, siyasi liderler ve STK'larla ilişkileri geliştirmeye önem verirken, risk değerlendirmesinde danışmanlık hizmetleri alma ve risk senaryoları planlama gibi yöntemleri kullanmadıkları tespit edilmiştir. Bununla birlikte ölçeğe göre firmaların, etkili siyasi aktörlerin desteğini alma konusunda düşük bir ilgi gösterdikleri gözlemlenmiştir.

Tablo 10. Risk Yönetim Stratejileri

Önermeler	N	Min.	Max.	X	ss.
“Yerel çevre ile yakınlık kurarken kademeli yatırım gerçekleştiririz	274	1,0	5,0	3,766	1,0254
Yerel bir işletmeyle işbirliğine sıcak bakarız	274	1,0	5,0	3,566	1,0679
Ev sahibi ülke hükümeti ile iyi ilişkiler kurarız	274	1,0	5,0	3,945	1,0381
Politik risk analizi yaparız	274	1,0	5,0	3,938	1,0758
İhracat yapılan ülkedeki Yerel halk ile iyi ilişkiler kurarız	274	1,0	5,0	3,985	1,0826
İhracat yapılan ülkedeki Siyasi liderlerle yakın ilişkiler kurarız	274	1,0	5,0	3,084	1,2566
İhracat yapılan ülkedeki STK'lar ile iyi ilişkiler kurarız	274	1,0	5,0	3,259	1,1714
Politik risk sigortası yaparız	274	1,0	5,0	3,146	1,3372
Risk Değerlendirmesinde Danışmanlık hizmetleri alırız	274	1,0	5,0	3,055	1,3151
Risk Senaryosu Planlarız	274	1,0	5,0	3,442	1,2861
Etkili bir siyasi aktörün desteğini alırız	274	1,0	5,0	2,602	1,3501
Herhangi bir yöntem kullanmıyoruz”	274	1,0	5,0	2,759	1,4324

Tablo 11'de firmaların uyguladıkları kontrol faaliyetlerine ilişkin önermeler yer almaktadır. Buna göre, iç kontrol sisteminin etkinliği genel olarak yüksek bir düzeyde değerlendirilmektedir. İş süreçlerinin analizine dayalı yazılı standartların mevcut olması ve kayıtların kaybolmasını engelleyen kontrollerin bulunması, iç kontrol mekanizmalarının sağlam bir temel oluşturduğunu göstermektedir. İşlemlerin doğru muhasebeleştirilmesini sağlayan prosedürlerin varlığı ve ticari

işlemlerin kayıt ve kontrol süreçlerinin ayrı ayrı onaylanması, denetim süreçlerinin titiz bir şekilde yürütüldüğünü işaret etmektedir. Ayrıca, politika ve prosedür kılavuzlarında tanımlanan kontrollerin uygulamada da öngörüldüğü gibi hayata geçirilmesi ve yasal düzenlemelerdeki değişikliklerin iç kontrol sistemine zamanında ve eksiksiz olarak aktarılması, yasal uyumluluk ve uygulama pratiğinde de yüksek bir performans sergilendiğini göstermektedir.

Tablo 11. Kontrol Faaliyetleri Uygulama Düzeyi

Önermeler	N	Min.	Max.	X	ss.
"İş süreçlerinin analizine dayalı her süreç ve birim için saptanmış yazılı standartlar mevcuttur	274	1,0	5,0	3,493	1,0421
Kayıtların ve varlıkların kaybolmasını engelleyen, hileyi önleyen kontroller mevcuttur	274	1,0	5,0	3,923	1,0224
İşlemlerin doğru muhasebeleştirilmesini sağlayan prosedürler mevcuttur	274	1,0	5,0	4,237	,8845
Ticari işlemlerin kaydı gerçekleştiren ve kontrol eden tarafından ayrı ayrı onayı yapılmaktadır.	274	1,0	5,0	4,109	,9506
Politika ve prosedür kılavuzlarında tanımlanan kontroller pratikte de öngörüldüğü şekilde uygulanmaktadır	274	1,0	5,0	4,011	,9626
Yasal düzenlemelerdeki değişiklikler yönetim tarafından iç kontrol sistemine zamanında ve eksiksiz olarak aktarılmaktadır"	274	1,0	5,0	4,011	,9702

Sonuç

Politik riskler ve risk yönetim stratejileri, küreselleşme süreci ile birlikte uluslararası pazarlarda faaliyet gösteren firmalar için büyük önem arz etmektedir. Politik risklerin işletmeler üzerinde yaratabileceği olumsuz etkileri en aza indirmek amacıyla firmalar, çeşitli risk yönetim stratejileri geliştirmek ve uygulamak zorundadır. İç kontrol sistemleri ve kontrol faaliyetleri, risk yönetimi sürecinde önemli bir yer tutarak, firmaların politik risklere karşı daha dirençli olmasını sağlamaktadır. Bu kapsamda, firmaların politik riskleri etkin bir şekilde yönetebilmesi, risk yönetim stratejilerine ve iç kontrol sistemlerinin etkinliğine bağlıdır. Bu çalışma Güneydoğu Anadolu İhracatçılar Birliğine (GAİB) üye işletmelerin, politik risklerini, risk yönetim stratejilerini ve risklerle başa çıkmada kullanılan kontrol faaliyetlerine ilişkin uygulama düzeyini ortaya çıkartmak için yapılmıştır.

Analiz edilen sonuçlara göre politik risk ölçeği ile diğer ölçekler arasında herhangi bir ilişki tespit edilmemiştir. Bu sonuç işletmelerin risk yönetim stratejilerini ve kontrol faaliyetlerini belirlerken politik riskleri dikkate almadıklarını ya da ilişki kurmadıklarını göstermektedir. Korelasyon analizi sonuçlarına göre risk yönetim stratejileri ile kontrol faaliyetleri arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuç Korga ve Aslanoğlu (2020); Rahim vd. (2018); Bayyoud ve Sayyad (2015) ile benzerlik göstermektedir. Bununla birlikte yapılan regresyon analizinde kontrol faaliyetlerinin uygulanmasının risk yönetim stratejilerini belirlemede %46 düzeyinde etkilediği tespit edilmiştir. Ortalamalar arasında farklılık analizi için yapılan Anova testi sonucunda firmaların faaliyet yılı, ihracat yaptıkları süre ve çalışan sayıları açısından 250 ve

üstü firmaların kontrol faaliyetleri uygulama düzeylerinin farklılaştığı görülmüştür. Farklılıkların nedeni büyük şirketlerin kurumsallaşma düzeylerinin yüksek olmasından kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Alan araştırmasına katılan firmaların, politika ve prosedür kılavuzlarındaki kontrollerin pratikte uygulanması ve yasal düzenlemelerdeki değişikliklerin iç kontrol sistemine zamanında aktarılması, politik risklerin yönetiminde etkin bir rol oynayabileceğini de işaret etmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre, şirketlerin politik risk ortamı algısı yüksekken, kontrol faaliyetleri ve risk yönetim stratejileri arasındaki orta düzeydeki pozitif ilişki, kontrol faaliyetlerinin risk yönetimi üzerindeki önemli etkisini ortaya koymaktadır. Ancak, politik risk ortamı ile risk yönetim stratejileri arasında anlamlı bir ilişki bulunamaması, bu iki ölçeğin daha detaylı bir şekilde incelenmesi gerektiğini göstermektedir. Kontrol faaliyetlerinin güçlendirilmesi, uzun süreli faaliyet ve büyük ölçekli firmaların deneyimlerinden yararlanması ve ihracat süresi ile çalışan sayısına göre uygulamaların iyileştirilmesi önerilmektedir. Bu stratejiler, şirketlerin risk yönetim stratejilerini daha etkin bir şekilde geliştirmelerine ve politik risklere karşı daha dirençli hale gelmelerine yardımcı olabilir.

EXTENDED ABSTRACT

International businesses invest in foreign countries to increase their revenues. However, environmental, social, and economic risks associated with globalization, along with power struggles between nations, can negatively impact business sustainability. Political risks are among the most significant challenges for companies considering exporting. These risks arise from factors such as government changes, legal regulations, tax changes, strikes, elections, structural collapses, and public demonstrations.

Researchers have categorized the strategies that companies facing political risk can adopt to manage these challenges. These strategies include adaptation, withdrawal, temporary withdrawal, and retaliation. In addition to risk management strategies, control activities are necessary to reduce or eliminate the effects of risks on businesses. Control activities are one of the five main components of an internal control system, which also includes the control environment, risk assessment, information and communication, and monitoring. These activities help organizations achieve their goals and reduce risks. Effective control activities provide a structured framework for identifying and addressing risks.

This study investigates how Turkish exporting firms are affected by political risks and the strategies and control activities they use. Data were collected from international firms in the provinces of Gaziantep, Mardin, Diyarbakır, Şanlıurfa, Adıyaman, Kilis and Şırnak, which are members of GAİB, using a survey method. Approximately 400 firms were selected through purposive sampling. The survey consisted of 11 descriptive questions, 10 of which were about political risk, 12 about risk management strategies and 6 about control activities, using a 5-point

Likert scale. Descriptive data were analyzed using independent t-tests for bivariate relationships and ANOVA for differences between more than two variables. Correlation and regression analyses examined the relationships between the scales. Some limitations of the study include focusing on a limited sample of international firms in GAIB member cities and time and resource constraints. The reliability of the scales was assessed using Cronbach's Alpha coefficients, which showed that the political risk environment scale, risk management strategies scale and control activities scale were all "highly reliable" ($0.80 \leq \alpha \leq 1.00$). 274 enterprises were included in the field study, of which 50.4% were limited companies, 39.8% were joint stock companies, 9.5% were sole proprietorships and 8.4% were foreign partnerships. Most of the participants (42%) reported exporting to 1-5 countries.

Correlation analysis showed that there was a relationship between control activities and risk management strategies. Regression analysis confirmed a statistically significant ($p < 0.001$) positive relationship ($R^2 = 0.46$). ANOVA tests showed that there were significant differences in means between the groups based on the number of employees and the length of experience, especially between the 6-10 years and 21 years and above groups and the 1-5 and 6-10 years and 21 years and above groups.

Respondents identified the highest risk perception related to security threats such as terrorism and war. They were more likely to use strategies that included gradual investment in the local environment and cooperation with local businesses to cope with political risks. In terms of control activities, the most frequently adopted measures were written standards based on business process analysis and controls to prevent loss of records. The study concluded that although firms had a high perception of the political risk environment, the moderate positive relationship between control activities and risk management strategies highlighted the significant impact of control activities on risk management. However, the lack of a strong relationship between the political risk environment and risk management strategies suggests that these areas deserve further investigation. Recommendations include strengthening control activities, leveraging the experience of long-term operations and larger firms, and improving practices based on export duration and employee numbers. These strategies can help companies develop more effective risk management approaches and increase their resilience to political risks.

Çıkar Çatışması Bildirimi/ Conflict of Interest Statement:

Yazar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir. / The authors declared no potential conflict of interest regarding the research, authorship, and publication of this article.

Destek/Finansman Bilgileri/ Support Financing Information:

Yazar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır. / The authors have received no financial support for the research, authorship, and publication of this article.

Etik Kurul Kararı/ Ethics Committee Decision: Bu çalışma için Mardin Artuklu Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan 04.05.2021 yılı 12919 sayılı karar ile etik izin alınmıştır. / Ethical permission was obtained for this study from the Scientific Research and Publication Ethics Committee of Mardin Artuklu University with the decision no. 12919 dated 04.05.2021.

Yazar Katkı Oranı: / Author Contribution Rate: Yazarların katkı oranı eşittir. / The contribution rates of all authors are equal.

Kaynakça

- Abbott, L. J., Parker, S., and Peters, G. F. (2004). Audit committee characteristics and restatements. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 23(1), 69-87.
- Aksoy, T., and Saglam, M. (2020). Examining the effects of internal control system on crisis management skills: The case of IMM fire service department. *International Journal of Research in Business and Social Science*, 9(6), 274-288.
- Ali, T., Butt, A., Arslan, A., Tarba, S., Sniashko, S. A., & Kontkanen, M. (2021). International projects and political risk management by multinational enterprises: insights from multiple emerging markets. *International Marketing Review*, 38(6), 1113-1142.
- Al Khattab, A., Anchor, J., and Davies, E. (2007). Managerial perceptions of political risk in international projects. *International Journal of Project Management*, 25(7), 734-743.
- Alfartoosi, A., Jusoh, M. A., Mohsin, H. J., and Yas, H. (2021). The effect of e-accounting and mediated by internal control system on the performance of SME in Iraq. *American Journal of Business and Operations Research*, 3(1), 5-38.
- Alici, M. (2018). Uluslararası Yatırımlarda Riskler ve Riskten Korunma Önerileri. *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, (11), 62-71.
- Alon, I., and Herbert, T. T. (2009). A stranger in a strange land: Micro political risk and the multinational firm. *Business Horizons*, 52(2), 127-137.
- Arena, M., and Azzone, G. (2009). Identifying organizational drivers of internal audit effectiveness. *International Journal of Auditing*, 13(1), 43-60.
- Bannerman, P. L. (2008). Risk and risk management in software projects: A reassessment. *Journal of Systems and Software*, 81(12), 2118-2133.
- Baydarol, O. (2007). *İç Kontrol Sistemi Etkinliğinin Muhasebe Denetimindeki Önemi ve Kontrol Riskinin Belirlenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- Bayyoud, M., and Sayyad, N. A. (2015). The impact of internal control and risk management on banks in Palestine. *International Journal of Economics, Finance and Management Sciences*, 3(3), 156-161.
- Bekaert, G., Harvey, C. R., Lundblad, C. T., and Siegel, S. (2014). Political risk spreads. *Journal of International Business Studies*, 45(4), 471-493.
- Boufounou, P., Eriotis, N., Kounadeas, T., Argyropoulos, P., and Pouloupoulos, J. (2024). Enhancing Internal Control Mechanisms in Local Government Organizations: A Crucial Step towards Mitigating Corruption and Ensuring Economic Development. *Economies*, 12(4), 78.
- Busse, M., and Hefeker, C. (2007). Political risk, institutions and foreign direct investment. *European journal of political economy*, 23(2), 397-415.
- Chang, T., Hwang, B., Deng, X., & Zhao, X. (2018). Identifying political risk management strategies in international construction projects. *Advances in Civil Engineering*, 2018(1).
- Charpin, R., Powell, E. E., & Roth, A. V. (2020). The influence of perceived host country political risk on foreign subunits' supplier development strategies. *Journal of Operations Management*, 67(3), 329-359.
- Chen, J., Chan, K. C., Dong, W., and Zhang, F. (2017). Internal control and stock price crash risk: Evidence from China. *European Accounting Review*, 26(1), 125-152.
- Collinson, S., Narula, R., Qamar, A., and Rugman, A. M. (2020). *International Business*. Pearson.

- Deng, X., Low, S. P., Zhao, X., and Chang, T. (2018). Identifying micro variables contributing to political risks in international construction projects. *Engineering, Construction and Architectural Management*, 25(3), 317-334.
- Deng, X., Low, S. P., Zhao, X., and Chang, T. (2018). Identifying micro variables contributing to political risks in international construction projects. *Engineering, Construction and Architectural Management*, 25(3), 317-334.
- Derici, O. (2015). İç Kontrol ve Risk Yönetimi. BEKAD Yayınları.
- Desta, A. (1985). Assessing political risk in less developed countries. *Journal of Business Strategy*, 5(4), 40-53.
- Diamonte, R. L., Liew, J. M., and Stevens, R. L. (1996). Political risk in emerging and developed markets. *Financial Analysts Journal*, 52(3), 71-76.
- Doz, Y. L., and Prahalad, C. K. (1991). Managing DMNCs: a search for a new paradigm. *Strategic Management Journal*, 12(S1), 145-164.
- Ecevit, Cenk. (2008). *Küreselleşen Dünyada Çok Uluslu Şirketler ve Politik Risk*. Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Edori, D. S., and Ogaluzor, O. I. (2018). the role of internal control system in mitigating embezzlement and payroll fraud in Small and Medium Enterprises (SMES) in Obio/Akpor Local Government Area of Rivers State. *Journal of Accounting & Marketing*, 7(4), 1-5.
- Fatehi-Sedeh, K., Safizadeh, H.M. (1989). The association between political instability and flow of foreign direct investment. *Management International Review*, 29, 4-13.
- Greene, M. K. (1974). *The Management of Political Risk*. Bests Review.
- Issa, T., Chang, V., and Issa, T. (2014). Sustainable business strategies and PESTEL framework. *GSTF Journal on Computing (JoC)*, 1(1), 73-80.
- Kara, S., and Yereli, A. N. (2012). İç denetimde risk yönetimi ve İstanbul menkul kıymetler borsası-imalat sanayi sektöründe bir uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (54), 65-86
- Kennedy, C.R. (1988). Political risk management: a portfolio planning model. *Business Horizons* 31, 26-33.
- Kılıç, S. (2016). Cronbach's alpha reliability coefficient. *Psychiatry and Behavioral Sciences*, 6(1), 47-48.
- Kobrin, S. (1979). Political risk: a review and reconsideration. *Journal of International Business Studies*, 10, 67-80.
- Korga, S., ve Aslanoğlu, S. (2020). İç kontrol sisteminin unsurları ile risk yönetimi arasındaki ilişkinin incelenmesi: Bankacılık sektöründe bir uygulama. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 20(60), 95-116.
- Koutoupis, A. G., and Malisiovas, T. (2021). The effects of the internal control system on the risk, profitability, and compliance of the U.S. banking sector: A quantitative approach. *International Journal of Finance & Economics*, 28(2), 1638-1652.
- Lensink, R., Hermes, N., and Murinde, V. (2000). Capital flight and political risk. *Journal of international Money and Finance*, 19(1), 73-92.
- MIGA. (2011). World Investment and Political Risk. <https://www.miga.org/sites/default/files/2018-06/WIPR11.pdf>

- MIGA. (2013). World Investment and Political Risk. <https://www.miga.org/documents/WIPR13.pdf>.
- Özbozkurt, O. B. (2016). Uluslararası İşletmecilik Faaliyetlerinde Politik Risk Yönetim Stratejilerinin Oluşturulması İle İlgili Türk İş Dünyası Ve Yatırımcıların Algısı Üzerine Nitel Bir Araştırma, Doktora Tezi, Mersin.
- Özkardeş, L. (2017). Kurumsal firmaların iç kontrol, iç denetim ve riske yaklaşımları. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 12(47), 192-201.
- Polat, E., ve Güneş, R. (2019). Aile Şirketlerinin Kurumsallaşmasında İç Kontrol Sisteminin Aracı Etkisi: TRC3 Bölgesi Araştırması. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 11(21), 554-576.
- PRS Group. (2021). Political Risk Index (September 2021) <https://www.prsgroup.com/political-risk-index-september-2021/>
- Rahim, N. F. A., Ahmed, E. R., & Faeq, M. K. (2018). Internal Control System and Perceived Operational Risk Management in Malaysian Conventional Banking Industry. *Global Business & Management Research*, 10(1), 135-149.
- Rios-Morales, R., Gamberger, D., Šmuc, T., and Azuaje, F. (2009). Innovative methods in assessing political risk for business internationalization. *Research in International Business and Finance*, 23(2), 144-156.
- Robock, S. H. (1971). Political risk: Identification and Assessment. *Columbia Journal of World Business*, 6(4), 6-20.
- Robock, S. H., and Simmonds, K. (1973). International business and multinational enterprises. *The international executive*, 15(3), 5-6.
- Root, F. R. (1987). *Entry Strategies for International Markets*. Lexington Books.
- Rowe, W. D. (1977). *An Anatomy of Risk*. John Wiley and Sons.
- Siayor, A. D. (2010). *Risk management and internal control systems in the financial sector of the Norwegian economy: a case study of DnB NOR ASA*, Master's thesis, University of Tromsø.
- Simon, J. D. (1982). Political Risk Assessment: Past Trends And Future Prospects. *Columbia Journal Of World Business*, 17(3), 62-71.
- Simon, J. D. (1984). A theoretical perspective on political risk. *Journal of International Business Studies*, 15(3), 123-143.
- Sofyani, H., Abu Hasan, H., and Saleh, Z. (2022). Internal control implementation in higher education institutions: determinants, obstacles and contributions toward governance practices and fraud mitigation. *Journal of Financial Crime*, 29(1), 141-158.
- TİM (2023). İhracat Rakamları. <https://www.tim.org.tr/tr/ihracat-rakamlari>.
- Türedi, H., Karakaya, G., ve İldem, M. (2015). Kurumsal yönetim ve iç denetim ilişkisi. *Sayıştay Dergisi*, (96), 55-74.
- Weickgenannt, A. B., Hermanson, D. R., and Sharma, V. D. (2021). How US audit committees oversee internal control over financial reporting. *International Journal of Auditing*, 25(1), 233-248.
- Wild, J. J. And Wid, L. K. (2017), *Uluslararası İşletmecilik Küreselleşmenin Zorlukları* (8. Basım), G. Sağlam Arı (Ed.). Ankara: Nobel Yayınları.

World Bank, (2012). Political Risk: The Missing Link in Understanding Investment Climate Reform?<https://documents1.worldbank.org/curated/en/351251468336718273/pdf/682950NEWS0Inv00Box367908B00PUBLIC0.pdf>

Zainal Abidin, N. H. (2017). Factors influencing the implementation of risk-based auditing. *Asian Review of Accounting*, 25(3), 361-375.

Zimmerman, J. M. (1987). Political Risk Assessment and the Expanding Role of the International Practitioner. *Suffolk Transnat'l LJ*, (11), 1.